

Dr. sc. Tarik Obralić
Dr. sc. Hanifa Obralić

IDEALNI TIPOVI U VREDNOVANJU OBRAZOVNIH EFEKATA

Sažetak

Idealni tipovi su, prema svim dosadašnjim saznanjima i tumačenjima, izvjesne uopćene zamisli irealnog tipa, dakle nečega što u životnoj praksi ne postoji, ali što može biti zadati cilj – težnja i mjerilo prakse. Idealni tipovi jesu tvorevine ljudskog uma zamišljanjem apstrakcija, ali njihova primjena i njihov nastanak zaista nisu oslobođeni veza s konkretizacijom i empirijom. Ako je obrazovanje po svim poznatim pokazateljima veoma širok, složen, trajan i univerzalan proces, nužan i bitan u opstanku i razvoju društva, onda se on nužno ostvaruje stihijno, spontano, organizovano i sistematski. A ako se ostvaruje organizovano i sistematski, onda je u njegovoj osnovi nekakav idealan tip, odnosno idealna zamisao odigravanja i postizanja efekata tog procesa. U protivnom, on ne bi morao da bude elastičan i promjenljiv. Druga paradigmska postavka pri kandidiranju ovoga pitanja je da su idealni tipovi ljudske intelektualne tvorevine, odnosno zamisli o društvenoj realnosti, ali utopijskog, apstraktnog karaktera, manje ili više udaljene od stvarnosti (prošle, sadašnje ili buduće). Dakle, idealni tipovi su društvene tvorevine kao zamisli o drugim društvenim tvorevinama, ma kakve one u društvenoj stvarnosti bile. U praksi društvenog života metod idealnih tipova u okviru shvatanja metoda razumijevanja ima veliki značaj. Svaki proces kojim se manje ili više ciljno i svrsishodno upravlja i koji je usmjeren ka budućnosti, nužno višestruko koristi idealne tipove u određivanju ciljeva, izboru metoda, utvrđivanju i vrednovanju njihovih ostvarivanja. Proces obrazovanja, naročito organizovani i sistemski proces obrazovanja, upravo je takav. On je usmjeren k budućnosti koja se zamišlja, ali koja još ne postoji, te ne može biti kopija stvarnosti, dakle nije njen model. On je upravljao na osnovu zamisli, idealnog tipa, budućnosti. Realizacija ciljeva tog procesa postiže se prema odredbama idealnog tipa koji je zamišljen, ali i koji je, za potrebe prakse, konkretizovan. Općenito uzevši, idealan tip efekata obrazovanja može se izraziti kao *obrazovanost društva* i društveni efekat koje takva obrazovanost proizvodi. Tradicionalna mjera je pismenost društva (odnos pismeni – nepismeni, određenog uzrasta, u određenom društvu), kao i nivoi pismenosti mjereni posebnošću pismenog izražavanja i korištenja/razumijevanja pisanih iskaza. To je, razumije se, u savremenim uvjetima nedostavno, te se nastoji uvesti i primijeniti i pojam kompjuterske i internetske pismenosti. Međutim, sama pismenost jeste značajan, instrumentalan dio obrazovanosti, ali ne i njegova najznačajnija mjera.

Ključne riječi: obrazovanje, obrazovni efekti, idealni tipovi

Uvod

Obrazovanje je po svim poznatim pokazateljima veoma širok, složen, trajan i univerzalan proces, nužan i bitan u opstanku i razvoju društva, pa se ono nužno ostvaruje stihijno, spontano,

organizovano i sistematski. A ako se ostvaruje organizovano i sistematski, onda je u njegovoj osnovi nekakav idealan tip – idealna zamisao odigravanja i postizanja efekata tog procesa. U protivnom, on ne bi morao da bude elastičan i promjenljiv.

Nesporno je da svaka obrazovna institucija polazi od idealnog tipa potrebnih znanja u budućnosti jednostavno zato što znanje i ukupna osposobljenost podrazumijevaju vrijednost i funkcionalnost koji traju kroz dug vremenski period, mada ne sva podjednako i ne jednako primjenljiva. Ovi početni idealni tipovi se kompariraju sa stvarnim efektima i tako kao „analitički“ instrument služe kao osnova mjerenja i vrednovanja.

U tom smislu, polazni idealni tip, kroz operacionalizaciju i utvrđivanja stepena ostvarenja sklada predmetne pojave i idealnog tipa, služi kao sistem vrednovanja. Osnovno je pitanje u ovom dijelu istraživanja kako operacionalizovati idealni tip i izraditi model njegovog korištenja u vrednovanju obrazovnih efekata. Izgleda da je evidentno da idealni tipovi mogu da budu osnovi vrednovanja kroz utvrđivanje distance, ali je teško otkriti primjenom idealnih tipova valjano objašnjenje nastalih distanci, makar ono bilo i teleskopsko, a ne istinsko uzročno-posljedično objašnjenje! Naša je pažnja usmjerena posebno na obrazovne efekte kao složene i disperzivne koji se ostvaruju na raznim nivoima, kod raznih subjekata i u raznim sferama. Posebno njihovim idealnim tipovima i njihovom vrednovanju.

Vrednovanje

Vrednovanje je, smatra Oliva (1999) naziv koji se upotrebljava za opis aktivnosti koje poduzima učitelj da bi od učenika dobio informaciju o znanju, vještinama i stavovima. Za vrednovanje Black i William kažu da „uključuje sve aktivnosti koje učitelji i učenici poduzimaju kako bi došli do informacije koju je moguće upotrijebiti u tičke svrhe da bi se promijenilo poučavanje i učenje.“ (Black, P., William, D. 1998, 139–148.) Za Pastuovića (1999) vrednovanje je proces utvrđivanja stepena postignuća odgojno-obrazovnih ciljeva, te utvrđivanje faktora odgovornih za postignute ishode i učinke obrazovanja i odgoja. (Pastuović, 1999, str. 562.) Vrednovanjem se mjere unutarnji i vanjski ciljevi odgojno-obrazovne institucije, odgojno-obrazovni ishodi, postignuća učenika, odgojno-obrazovni efekti, kompetencije učenika kroz duži period, nastavni predmeti i discipline, ishodi učenja, poučavanja itd.

Rezultate vrednovanja (osim naručioca vrednovanja) očekuju kako učenici (žele vidjeti gdje su) i nastavnici (žele povratnu informaciju o svom radu), tako i roditelji (redovnu informaciju), mediji (kako bi objavili rang institucija), visokoškolske institucije, obrazovna politika (zbog reformi), poslodavci (iz prve ruke žele čuti o općoj i informatičkoj pismenosti, ključnim kompetencijama). Naručioci vanjskog vrednovanja su, između ostalih, i obrazovne politike koje se odlučuju, uglavnom, za testiranje iz razloga što je testiranje jeftino, može se brzo primijeniti, a rezultate je moguće objaviti javnosti.

Obrazovni efekti

Obrazovni efekti su ostvarene promjene okruženja nastale kao rezultat ponašanja naučenog obrazovanjem. Promjene okruženja prepoznaju se u promjenama efektivnosti i efikasnosti

djelovanja na nivou pojedinca (posljedice naučenog ponašanja se sastoje u promjeni zadovoljavanja životnih i socijalnih potreba kao što su primanja, društveni status), odgojno-obrazovne institucije (posljedice naučenog ponašanja se sastoje u promjenama ekonomskih efektivnosti i efikasnosti institucije i njenom razvoju) i društva/države (posljedice naučenog ponašanja se sastoje u promjenama, naprimjer u ekonomskom rastu zapošljavanju, društvenom razvoju). To su ostvarene promjene okruženja (onog dijela s kojim odgojno-obrazovna institucija ima interaktivan odnos), a koje su nastale kao rezultat ponašanja naučenog obrazovanjem. Te se promjene evidentiraju na nacionalnom i globalnom nivou. Globalni nivo podrazumijeva promjene na svjetskom nivou. Promjene na nacionalnom nivou se manifestiraju u promjenama efektivnosti i efikasnosti djelovanja na nivou:

- a) pojedinca (individue) – posljedice naučenog ponašanja se sastoje u promjeni zadovoljavanja životnih i socijalnih potreba (spoznaja o efektima obrazovanja znači široku paletu materijalnih i nematerijalnih koristi naprimjer primanja, ugled, društveni status);
- b) obrazovno-odgojne institucije – posljedice naučenog ponašanja se sastoje u promjenama ekonomskih efektivnosti i efikasnosti institucije i njenom razvoju;
- c) društva (države) – posljedice naučenog ponašanja se sastoje u promjenama naprimjer, u ekonomskom rastu i razvoju, zapošljavanju, društvenom razvoju (riječ je o utjecaju obrazovanja na povećanje globalne produktivnosti rada). (Pastuović, N. 1999).

Obrazovni efekti na nivou pojedinca, odgojno-obrazovne institucije i društva (države) su stručno i naučno potvrđeni. Obrazovni efekti (vanjski ciljevi obrazovanja i odgoja) se gotovo uvijek aktualiziraju tokom promjene odgojno-obrazovnog okruženja koja nastaje kao posljedica osposobljenosti za uspješnu realizaciju datih aktivnosti u svrhu izvjesnih potreba, odnosno kao posljedica postignutih ciljeva učenja.

Obrazovni efekti (oni poželjni) su tzv. „vanjske koristi“ koji se nastoje postići obrazovanjem. Oni su, zapravo, vanjski ciljevi obrazovanja koji mogu biti pozitivni, negativni i obrazovni ciljevi koji mogu izostati. Obrazovni efekti se očituju kako izvan pojedinca koji se obrazuje, tako i izvan odgojno-obrazovnog sistema, tj. u njegovom okruženju, i to, na ekonomskoj, političkoj, kulturnoj, ekološkoj i drugoj ravni.

Obrazovne ishode kao neposredne rezultate odgojno-obrazovnog rada i izlaze iz odgojno-obrazovne institucije nužno je razlikovati od obrazovnih efekata iz razloga što među njima ne mora uvijek postojati visok stupanj korelacije koja ovisi o primjerenosti obrazovanja zahtjevima okruženja (ekonomskog, političkog, kulturnog, ekološkog i dr.), odnosno spremnošću okruženja da upotrijebi ishode na neposredne rezultate obrazovnog procesa i izlaza iz odgojno-obrazovne institucije, odnosno odgojno-obrazovne produkcije. (Pastuović, N. 1999, str.123.)

Odgojno-obrazovna institucija, piše Omersoftić (2006), nastoji ostvariti neposredne rezultate obrazovnog procesa (obrazovne ishode) i obrazovnu produkciju (izlaze), odnosno odgojno-obrazovne ciljeve uz što nižu cijenu, to jest što efektivnije i efikasnije. „Uspješnost odgojno-obrazovne institucije (škole) zavisi, pored efektivnosti, i od efikasnosti, tj. od obavljanja poslova na pravi način uz racionalnu upotrebu resursa.“ (Omersoftić, A. i dr. 2006, str.73.) Efektivnost razumijevamo kao koncept koji mjeri kvantitativnost (količinu) i kvalitativnost (kakvoću)

obrazovne produkcije (izlaza) i obrazovnih efekata bez obzira na ulaz u odgojno-obrazovnu instituciju (količinu i cijenu). Odnos ulaza u odgojno-obrazovnu instituciju (novac) i postignute produkcije (izlaz), odnosno efekata, nazivamo efikasnost odgojno-obrazovne institucije.

Vrste odgojno-obrazovnih efekata

Obrazovni efekti mogu biti: pozitivni i negativni. Kao što se vidi, obrazovni efekti mogu biti i negativni, dakle, mogu proizvesti i negativne promjene proizvedene obrazovanjem na okruženje, ili bar na njegov dio. Oni se odnose na položaj individue u društvu i ekonomiji, te općenito na stanje i promjene u ekonomiji i društvu. Zbog interaktivnog odnosa ekonomije, politike i kulture, dejstvo obrazovanja na okruženje može biti neposredno i posredno. Pod neposrednim (direktnim) djelovanjem obrazovanja na okruženje se podrazumijeva situacija kada obrazovna produkcija ulaskom u svijet rada i ulaskom u političku sferu svojim ponašanjem (profesionalnim i političkim) utječe na ekonomski i politički razvoj. Posredno (indirektno) djelovanje obrazovanja na okruženje nastaje kada promjene nastale neposrednim (direktnim) djelovanjem na segmente okruženja, zbog povezanosti toga dijela okruženja s ostalim segmentima, olakšavaju ili usložnjavaju promjene i u njima. (Obralić, H. 2011) Stoga su za obrazovanje posebno značajni:

- a) neposredni (direktni) efekti blagostanja, i
- b) posredni (indirektni) efekti blagostanja.

Neposredni (direktni) obrazovni efekti blagostanja igraju značajnu ulogu kada je riječ o kvaliteti života pojedinca (individue), dok su posredni (indirektni) obrazovni efekti naročito značajni za utjecaj obrazovanja na ekonomski razvoj. Obrazovne efekte posmatramo kao dugoročno ulaganje u procese koji će rezultirati drugim potrebnim proizvodima, iz razloga što obrazovanje ne treba posmatrati kao potrošnju, nego kao proizvodnju, i to primarnu.

Zbog mnogobrojnih direktnih (kvaliteti života pojedinca) i indi-rektnih efekata (utjecaj obrazovanja na ekonomski razvoj) obrazovanja na razvoj ekonomije i društva stalno se nameće potreba njihovog sistematskog obuhvata. Posmatrano metodološki, to nije jednostavan posao. Postavlja se osnovno pitanje pouzdanosti pojedinih indikatora kako za dobru obrazovnu politiku, tako i za međunarodnu kom-paraciju. (Pastuović, 1999) Zato su najpouzdaniji indikatori odgojno-obrazovnih ulaza, indikatori odgojno-obrazovnih izlaza i indikatori komplementarnosti obrazovanja i društva. Prije svega se misli na finansijske angažmane, tj. na participaciju sredstava za obrazovanje u bruto domaćem proizvodu, odnosno zadovoljstvu onih koji napuštaju obrazovni sistem kao i obrazovni profil nezaposlenih.

Obrazovni efekti se impliciraju neposredno na proces ekonomskog razvoja kroz značajno povećanje globalne produktivnosti rada koja se nužno klasificira kriterijima temeljenim na ekonomskim, sociološkim i drugim. Oni su snažnije izraženi i prepoznatljiviji u svim oblicima kroz, naprimjer, uvećanu mobilnost ljudskog faktora koja se manifestira, prije svega, u sferi postignutog obrazovnog nivoa, stupnjevima dodatne naobrazbe i dr. S ekonomske tačke gledišta važno je prepoznati da je riječ o mobilnosti koja se usmjeravajuće podstiče unutar obrazovne institucije ili šire, unutar složeno organiziranih obrazovnih sistema. S druge strane, daleko složenija forma mobilnosti koja se javlja kao posljedica dugoročnih promjena u strukturi

zapošljavanja u različitim ekonomskim sektorima implicira k interregionalnoj mobilnosti različitog intenziteta, koja u svojoj najgrubljoj formi otvara mogućnost odliva kvalitetnog ljudskog resursa (ljudskog kapitala). (Pastuović, 1999, str. 390.) Taj ljudski kapital je prepoznatljiv u svojoj najznačajnijoj formi, u obrazovanju. Kao neotuđiv čovjekov dio je ljudski, a kao izvor zadovoljstva i prihoda je kapital. Obrazovanje, kao oblik ljudskog kapitala jednom stečeno nužno je nadograđivati i bogatiti, a to je jedino moguće u vremenu aktuelnog cjeloživotnog obrazovanja. Odstupanje od gore iznesenog bezuvjetno vodi k problemu funkcionalne pismenosti kada ranije stečena znanja nisu kompatibilna sa novonastalim uvjetima i općim društvenim kretanjima.

Obrazovni razvoj pojedinca pretpostavlja pomoć i podršku pojedincu od strane obrazovne institucije, odnosno društvene zajednice (države), pogotovo ako se ima u vidu da potrebu za dodatnim obrazovanjem iskazuje njegovo radno mjesto. Obrazovanje pojedinca (ličnosti) i ljudsko zdravlje je u neposrednoj vezi s fenomenom ljudskog kapitala. Obrazovanje je s jedne strane „ljudsko“, jer je uvijek, u svim vremenima i u svim sistemima, dio čovjeka, proces formiranja njegove ličnosti u skladu s obrascem ličnosti koje su društvo/dati društveni poredak, svojstva njegove kulture i civilizacije na određenim nivoima razvoja, oformili zahtijevajući od pojedinaca, grupa, zajednica itd. da, u skladu sa važećim normama, budu sposobni normalno ostvarivati određene društvene uloge i funkcije. S druge strane, obrazovanje je „kapital“, jer postaje temeljni izvor njegovih prihoda. To za pojedinca u procesu njegove spoznaje o efektima obrazovanja ne znači mnogo više od mogućnosti novčanih i drugih materijalnih dobiti.

Obrazovni efekti ne zavise samo od rezultata odgojno-obrazovnog procesa, tj. njegovih odgojno-obrazovnih ishoda i obrazovne produkcije. Obrazovni efekti su u neposrednoj posljedičnoj vezi s ulazima u okruženje, odnosno s ulazima u područje ekonomije, politike, kulture i njihove međuovisnosti. Međuovisnost segmenata okruženja u mnogome utječe i na efektivnost obrazovanja u svakom njegovom dijelu. Tako politička efikasnost obrazovanja ne zavisi samo od političkih prilika, nego i od elemenata ekonomskih i kulturnih prilika i njihove međuovisnosti. Ekonomske prilike u socijalističkom sistemu kara-kterizira netržišna (dogovorna) ekonomija koja je bila direktna posljedica tadašnje politike, odnosno etničke uslovljenosti kao dijela sveukupnog kulturnog obrasca. Primjer političke, ekonomske i kulturne razvojne različitosti pojedinih dijelova bivše zajedničke domovine (Kosovo i Slovenija) jasno potvrđuju gore iznesenu tvrdnju.

U ekonomiji kao važnom dijelu odgojno-obrazovnog okruženja je to najizraženije, posebno kada je u pitanju ljudski kapital (ljudski resurs). Upotreba ljudskog kapitala u ekonomiji nije moguća bez političkog i kulturnog utjecaja, bez obzira što je dogovorna ekonomija dobrano iza nas. Potvrdu kandidiranog možemo ovjeriti u gore iznesenoj konstataciji da isti izlazi iz odgojno-obrazovne institucije (sistema) ne moraju proizvesti i istu ekonomsku efektivnost obrazovanja. Ekonomska efektivnost obrazovanja se pojašnjava teorijom o ljudskom kapitalu. Da bi se ekonomska efikasnost obrazovanja objasnila pomenutom teorijom nužno je istražiti glavne činioce koji uslovljavaju i iskorištenost obrazovanja u njegovom ekonomskom okruženju. Ti činioci su (Pastuović, 1999):

- 1) usklađenost obrazovne produkcije (po zanimanjima i stupnjevima obrazovanosti) s potrebama ekonomije i društva,

- 2) usklađenost sadržaja obrazovanja i zahtjeva rada,
- 3) kvaliteta obrazovanja (obrazovnih i odgojnih izlaza),
- 4) regionalni, granski i organizacijski raspored zaposlenih kadrova,
- 5) primjena rezultata rada obrazovnih kadrova u organizaciji i društvu. (Pastuović, (1999, str. 392.)

To se može uočiti na primjeru odgojno-obrazovnih izlaza, odnosno odgojno-obrazovne produkcije. Ista obrazovna produkcija različitih odgojno-obrazovnih institucija (sistema) nerijetko proizvodi različite efekte u okruženju. Dakle, svi činioci obrazovne produkcije, odnosno, svi svršenci srednjih škola različitih zanimanja i svi studenti koji su završili studij ne mogu naći zaposlenje, ili mogu svoj radni angažman ostvariti u drugim zemljama. Segmenti okruženja mogu „trpiti“ i gubitke nastale obrazovanjem koje nije postalo korisnim ulazom u odgojno-obrazovno okruženje ili njegove međuovisne segmente (Windham, 1990).

Idealni tipovi u vrednovanju obrazovnih efekata

Nesporno je da su obrazovni efekti veoma složeni i disperzivni, te da se ostvaruju na raznim nivoima, u raznim sferama i kod raznih subjekata. Stoga je veoma teško uspostaviti jednu općeprihvaćenu definiciju obrazovnih efekata. Zato pribjegavamo formiranju jedne, a za svrhe daljnjeg razmatranja, pogodne definicije. U tom smislu, nastojat ćemo da definišemo:

- a) društvene efekte,
- b) efekte po razvoj procesa obrazovanja i
- c) efekte po razvoj ličnosti koje su učestvovala, u raznim ulogama, u procesu obrazovanja.

Razumljivo je da se ne možemo detaljno baviti svakim spomenutim aspektom efekata obrazovanja. Općenito uzevši, idealan tip efekata obrazovanja može se izraziti kao *obrazovanost društva* i društveni efekat koje takva obrazovanost proizvodi. Tradicionalna mjera je pismenost društva (odnos pismeni – nepismeni, određenog uzrasta, u određenom društvu), kao i nivoi pismenosti mjereni posebnošću pismenog izražavanja i korištenja/razumijevanja pisanih iskaza. To je, razumije se, u savremenim uvjetima nedostavno, te se nastoji uvesti i primijeniti i pojam kompjuterske i internetske pismenosti. Međutim, sama pismenost jeste značajan, instrumentalan dio obrazovanosti, ali ne i njegova najznačajnija mjera.

Naime, obrazovanost, a to znači količina i nivo znanja kao sposobnost primjene društveno korisnih i pozitivno upotrebljivih znanja, prema društvu pozitivno usmjerenih – jeste jedina i relativno potpuna manifestacija efekata obrazovanja. Međutim, i tu nailazimo na veoma veliku teškoću koja se izražava u veoma složenom pitanju: Šta je to „društveno pozitivno“? Odgovor da je *društveno pozitivno* ono što podržava razvoj društva nedovoljno je određen bez jasnog iskaza o pravcu, dinamici i smjeru razvoja.

Značaj ovog pitanja nam se često nameće, jer se u našim istraživanjima stalno susrećemo s dva trajna modela društvenog razvoja koja su zasnovana i sadržana i koja afirmišu dva različita koncepta (ili, možda, dvije različite sfere) društvenog razvoja, što znači i dva različita sadržaja obrazovanosti:

- a) svjetovni i

b) duhovni, konfesionalni.

Prvi sadrži orijentaciju prvenstveno na razvoj (naročito rast) materijalnih dobara koji u sebe uključuje i udobnosti i opasnosti (npr. kloniranje, atomsko oružje i nuklearni otpad, globalno zagrijavanje, uništavanje više vrsta flore i faune, samoljubivost i samoživost, promiskuitet itd.). Drugi je promotor duhovnog razvoja kroz očuvanje trajnih vrijednosti i njihovog razvoja i primjene u cilju približavanja Bogu kroz izvršavanje Božijih zapovijesti.

Prvi idealni tip je trenutno dominantan u vrednovanju obrazovanja i obrazovanosti. On, naročito, favorizuje vrednovanje na osnovu doprinosa privrednom rastu i ekonomskom bogatstvu, gdje moćni postaju još moćniji i gdje je moć s bogatstvom bitan kriterij pridavanja vrijednosti ljudima i grupama, slojevima u društvu. Obrazovanje je u tom raslojenom društvu put promocije, a obrazovanost instrument za tu promociju. Ovaj idealni tip postaje bitan model globalizacije društvenog razvoja i vrednovanja efekata obrazovanja i odgoja. (Kegli, V, Vitkof, E. 2004) Za razliku od njega, mada se možda može izvesti jedinstveni idealni tip duhovnog razvoja, ostaje činjenica stvarne podijeljenosti religijskih/konfesionalnih idealnih tipova iz kojih izrastaju i održavaju se modeli duhovnog razvoja. (Obralić, T., Obralić, H. 2016)

Zaključak

Ne upuštajući se dublje u ovaj problem, za čije istraživanje nije dovoljan cijeli životni vijek, ovdje ćemo naglasiti da je u savremenom vrednovanju, kao *polazni i arbitrarni idealni tip*, operacionalizovan kroz mnoštvo propisanih modela, metoda, tehnika i postupaka, kao i kroz standardizaciju iskaza pridatih vrijednosti (u obliku ocjena, koje su i same idealizovani tipovi) *dominantan*, ali ne isključiv, *svjetovni idealni tip materijalnog dobra* i, kao njegov *izvedeni idealni tip* materijalnog i kao njegov *izvedeni idealni tip obrazovanja i obrazovanosti* kao *društvenog dobra po sebi* i kao *društvenog instrumentalnog dobra* u materijalnom razvoju društva.

Nameće se konkluzija da je za ostvarivanje takvog procesa neophodan i idealan tip menadžera, kome se pripisuju određene menadžerske uloge bez kojih se ne bi mogli ostvarivati idealnotipski i modalni ciljevi, te konkretni ciljevi organizacije. U tom smislu, možemo govoriti o općem idealnom tipu menadžmenta i menadžera i idealni tip menadžmenta i menadžera u odgojno-obrazovnoj organizaciji.

Literatura

1. Black, P., William, D. (1998): *Inside the black box: Raising standards through classroom assessment*, Phi Delta Kappan
2. Kegli, V, Vitkof, E. (2004): *Svetska politika – trend i transformacija*, Beograd: FPN, Diplomatska akademija, CSES.
3. Obralić, H. (2011): *Vrednovanje obrazovnih efekata kao vanjskih ciljeva obrazovanja*, Mostar: Univerzitet „Džemal Bijedić“.
4. Obralić, T., Obralić, H. (2016) *Metod idealnih tipova*, Univerzitet u Travniku, Travnik

5. Oliva, A., and others (1999): *Global semantic classification of scenes and power spectrum templates*, In: *Proceedings of Challenge of Image Retrieval*, Newcastle: Electronic Workshop in Computer Series.
6. Omersoftić, A. i dr. (2006): *Studija o radu direktora*, Sarajevo: Osnove demokratskog školskog menadžmenta, CES
7. Pastuović, N. (1999): *Edukologija: integrativna znanost o sustavu celoživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Nakladničko preduzeće „Znamen“

IDEAL TYPES IN ASSESSMENT OF EDUCATIONAL EFFECTS

Abstract

According to the previous knowledge and interpretations, 'Ideal type' stands for the unreal type, in another word, such a type does not exist in life practice. However, it can be the goal that we strive for, or even our aspiration or the measurement of practice. Ideal types are the creations of the human mind based on imagining abstractions, but their application and their emergence are still in a very close relation with concretization and empiricism. If we consider education as a very broad, complex, lasting and universal process which is essential for the survival and development of society, thus it is necessarily and spontaneously organized and systematically obtained. In case it is accomplished in an organized and systematic way, then in its essence some kind of ideal types are evident. Otherwise, it would not have to be elastic and changeable. Another assumption while posing this question is that the ideal types of human intellectual creation are more or less distant from reality (past, present or future). Those ideal types are ideas on social reality, which have a utopian and abstract character. Thus, ideal types are social creations similar to ideas of other social creations no matter what they represent in social reality. In the practice of social life, the method of ideal types has a great significance while perceiving the methods of understanding. Each process that is more or less controlled and future oriented uses necessarily ideal types in determining goals, choosing methods, determining and evaluating their achievements. Such a process is typically the process of education, especially the organized and systemic educational process. It is oriented towards the imaginary future which does not exist yet and cannot be a copy of reality. Thus it cannot be the appropriate model. It is guided and based on ideas of ideal type or even future. The implementation of the goals of educational process is achieved according to the standards of the ideal type which is created on imagination. However, it can be concrete for the practical purposes. In general, the ideal type of effects of education can be defined as the level of education in the society and the social effect that such education produces. The traditional measure is the literacy of a society (in regards to literacy ratio, age, society), as well as levels of literacy measured by the specificity of written expression and the use / understanding of written statements. It is obvious that nowadays this implies the notion of computer and the Internet literacy. However, literacy itself is a significant and it is instrumental part of education, but it is not its most important measure.

Keywords: education, educational effects, ideal types